

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

משפטים

(חלק טז — שיחה ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ואחת לבריאה

מחזור הראשון מלימוד הלקוטי שיחות

שבוע פרשת משפטים, כה שבט-אדר, ה'תשפ"א (ב)

לזכות
החתן התמים יוסף מרדכי שי' פעליג
וב"ג הכלה מאטיל רחל שתחי' ברקוביץ
לרגל בואם בקשרי השידוכין
כ"ב שבט, ה'תשפ"א

על ידי ולזכות הוריהם
הרה"ת ר' שניאור זלמן וזוגתו מרת מרים בלומא שיחיו פעליג
הרה"ת ר' אברהם ישעי' הכהן וזוגתו מרת לאה שיחיו ברקוביץ

LIKKUTEI SICHOT

Copyright © 2021

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY

770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213

(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718

editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

משפטים ב

מעתיק צוליב דעם וואָס פון זיי קען מען זיך מסתייע זיין אַז דאָ רעדט זיך וועגן אַן „עבד שהוא עברי“⁴ – ווי רש"י איז מפרש ווייטער⁵ אַז „כי תקנה“ מוז זיך ריידן אין אַן אופן פון „מכרוהו ב"ד“, וואָס דאָס איז שייך נאָר ביי אַן „עבד שהוא עברי“

– ווייל: (א) אָט דער הכרח פון רש"י (אַז דאָ רעדט זיך וועגן „מכרוהו ב"ד“) איז ניט פון די ווערטער „כי תקנה“, נאָר מצד יתורא דקרא, וויבאלד ס'שטייט שוין „וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך“⁶; (ב) אדרבה: אויך אָט דער הכרח (אַז „מכרוהו ב"ד“ – מצד דעם פסוק „וכי ימוך אחיך“) איז שייך דווקא לאַחר מ'האָט שוין אַ הוכחה פון פריער אַז דאָ רעדט זיך וועגן „עבד שהוא עברי“ און ניט „של עברי“ – ווי ס'איז משמע אויך פון דעם סדר פון די פירושים אין רש"י (וואָס ער איז מקדים דעם פירוש וואָס איז (עכ"פ – בעיקר) אויף „עבד עברי“ פאַרן פירוש אויף „כי תקנה“⁷).

(ב) ווי קומט גאָר אַ הוה אמינא אַז דער טייטש פון „עבד עברי“ איז „עבדו של עברי“? – לכאורה איז מער פשוט אַז „עבד עברי“ מיינט „עבד שהוא עברי“, ווי מ'זעט עס בכ"מ בתורה (ביי „נער עברי“⁸ וועגן יוסף); און אויך אין נ"ך – „ולששן עבד מצרי“⁹, וואָס דער

א. פונעם פסוק „כי תקנה וגו“¹ איז רש"י מעתיק די ווערטער „כי תקנה עבד עברי“ און איז מפרש: „עבד שהוא עברי או אינו אלא עבדו של עברי עבד כנעני“ שלקחתו מישראל ועליו הוא אומר שש שנים יעבוד ומה אני מקיים והתנחלתם אותם בלקוח מן הנכרי אבל בלקוח מישראל יצא בשש ת"ל וכו“.

דאַרף מען פאַרשטיין:

(א) דער פירוש איז דאָך נאָר אויף די ווערטער „עבד עברי“ – פאַרוואָס איז רש"י מעתיק אויך די ווערטער „כי תקנה“²?

– מ'קען ניט זאָגן, אַז רש"י איז זיי

(1) ריש פרשתנו (כא, ב).

(2) כנעני – אף כי כנעני לאו דוקא, כ"א (בל' המנ"ח מצוה שמו), כ"ל א' מכל באי העולם חוץ מישראל" אולי י"ל כי דברו חכמים בהווה, וע"פ מש"נ (נח ט, כה) עבד עבדים יהי. אבל צע"ג כי משנצטוו לא תחי' הרי אדרבא „מהם (מהאומות) תקנו ולא מן הגרים (הכנענים שבארצכם), וא"כ הרגיל והווה הוא דוקא משאר האומות, וחידוש דגם בנה של כנענית תקנו באם אביו משאר האומות ומפני שהולך אחר אביו ואינו כנעני (קידושין סז, ב ובפרש"י). וראה הראב"ע לבהר כה, מה.

והנה בחינוך (שם) וכ"ה ברש"י קידושין כב, ב ד"ה שדה. פענח רזא לפרש"י פרשתנו (כאן כתב: „ועבד כנעני נקרא א' מכל האומות שקנהו ישראל לעבדות אבל נתיחסו כל העבדים בשם כנען מפני שכנען נתקלל להיות עבד הוא וורעו לעולם“ – והנה לפענ"ד צע"ג בזה, שהרי התואר עבד כנעני מצינו רק לאחר הצינוי דלא תחי' – ואיך נייחסו כל העבדים לכנען כשמצייאות עבד (ובמילא כל דיניו) – הוא רק כשאינו כנעני!

(3) בהר כה, מו.

(3*) ובמילא הי' ד"ה זה באפרש"י לאחר ד"ה שלאחריו. וראה לקמן בפנים.

(4) ראה משכיל לדוד „חדא אמאי כתיב כו“.

(5) בד"ה הב' כי תקנה.

(6) בהר שם, לט.

(7) ראה ספר הזכרון ורא"ם כאן. גו"א ומשכיל

דוד בד"ה כי תקנה (הב').

(8) מקץ מא, יב.

(9) דה"א ב, לד.

דאָס איז אָבער ניט מספיק¹⁴, וואָרום אויב פונעם לשון הכתוב, פון פשוטו של מקרא – איז מער משמע אַז עס רעדט זיך וועגן „עבדו של עברי“, האָט רש"י דער מיט געדאַרפט אָנהויבן זיין פירוש (ע"ד דוגמא) „יכול עבדו של עברי“ – און דערנאָך עס שולל זיין „ת"ל כו" א הכרח אַז דאָס מיינט „עבד שהוא עברי“¹⁵.

פון דעם וואָס רש"י הויבט גלייך אָן „עבד שהוא עברי“ איז מוכח, אַז דאָס איז די ערשטע סברא ווי צו טייטשן דעם פסוק און ערשט דערנאָך ווערט אַ ספק „או אינו אלא עבדו של עברי“.

ג) פאַרוואָס דאַרף רש"י באַוואַרענען אַז „ומה אני מקיים והתנחלתם אותם“ – די קושיא וועט ערשט ווערן אַז מ'וועט קומען צו דעם פסוק – קרוב לסוף ספר ויקרא!

און כאָטש דער מקור פון דעם גאַנצן פירוש רש"י איז פון מכילתא – איז דאָך ידוע (כמדובר כמה פעמים) אַז אַלץ וואָס רש"י שרייבט בפירושו עה"ת איז מוכרח פון פשטות הכתובים על אתר (אָדער – צוזאַמען מיט דעם וואָס מ'האָט געלערנט פריער); ובפרט אַז בנדו"ד דערמאָנט ניט רש"י אַז דער מקור פון זיין פירוש איז פון מכילתא.

14) ועוד ועיקר: לפי פירושו – אף שרש"י שולל הפירוש עבדו של עברי הרי אינו מתרץ קושייתו איך מתאים הלשון „עבד (עברי)“.

15) במשכיל לדוד „משני רש"י עבד שהוא עברי כלומר דקמ"ל קרא כדאי במכילתא דמותר לקרותו עבד דרך בזיון שהרי התורה קראו עבד על כרחו והיינו דכתיב כי תקנה מאחר שקנית אותו הרי הוא בשם עבד לך אע"פ שהוא עברי“. אבל כ"ז אינו ברש"י אפילו לא ברמז. ופשיטא דה"י צריך רש"י לפרשו (מכ"ש מזה שמפרשו במכילתא). וראה אוה"ח עה"פ „עוד דקדק לומר כו“.

פירוש איז אַז ער האָט געהאַט אַ מצרי אַלס אָן עבד¹⁰).

און אַזוי איז אויך, לאידך גיסא, מוכח פון לשון הכתוב¹¹ „עבד לאיש עמלקי“, אַז בשעת דער פסוק מיינט עבדו של עמלקי זאָגט ער ניט „עבד עמלקי“ נאָר „עבד לאיש עמלקי“¹².

מפרשים¹³ זאָגן אַז די הוה אמינא „עבדו של עברי“ איז מצד דעם דיוק הלשון „כי תקנה עבד עברי“, פון וועלכן ס'איז משמע, אַז ער קויפט אַזאָ וואָס איז שוין אַן עבד פון פריער, ובמילא איז מסתבר צו טייטשן „עבדו של עברי“.

10) אבל מהכתוב „העבד העברי“ (וישב לט, יז) אין רא"י לנדו"ד כיון שנאמר העברי – תיארר העבד. וראה מהרש"א ריש כתובות. 11) ש"א ל, יג.

12) בספר הזכרון רא"ם דקדוקי רש"י (ועוד) דמשקל פעל שוה בסמוך ובמוכרת. אבל „קשה כיון דסתם עבד עברי בכל מקום פירושו שהוא עברי למה ומאיכא תיתי לעקם ולומר עבד כנעני“ – דברי דוד (להט"ז) כאן. ובכל אופן ה"י רש"י מביא מהכתובים שתיבת עבד היא מוכרת.

לכאורה לשון הכתוב „עבד ה“ (ברכה לד, ה. יהושע א, א. ובכ"מ בנ"ך) סותר הנ"ל – אבל כשתיבת עבד בא ביחד עם שם מוכן בפשטות שהוא סמוך. וכמו „עבד אברהם“ (חיי שרה כד, לד) וכיו"ב. ועד"ז י"ל ב„עבד איש“ – בא יב, מד. ועד"ז (לאידך) „איש עברי“ (וישב לט, יד) שאין בזה קס"ד „של עברי“ כיון שנאמר „איש“ ומאיכא תיתא לייחס אותו (איש) אחר „איש של עברי“. משא"כ כשנאמר (כבנדו"ד) „עבד“ שמדגיש הפירוש לאחר, י"ל שהתיבה לאח"י מפרש למי שייך.

ולהעיר מהשינוי בין מ"א יא, כו. דהיי"ב יג, ו (ועוד כיו"ב). ואולי י"ל טעם השינוי – בדוחק עכ"פ: ב"מא מאריך ביחוס ירבעם „אפרתי מן הצרדה ושם אמו צרועה אשה אלמנה“, ולכן ממשיך בסגנון של סיפור (שהוא ה"י) „עבד לשלמה“; בדה"י שמקצר „ויקם ירבעם בן נבט“, נאמר רק שם התואר – „עבד שלמה“.

13) גו"א משכיל לדוד. וראה אלושך פרשתנו בתחלתו ד"ה עוד יתכן קושיא ג.

עבד (וואָס דאָס קומט מחמת עניות און חוסר ממוין¹⁹) –

און היות אָז די פרשה „ואלה המשפּטים” קומט גלייך נאָך מ”ת, אַ זמן קצר נאָך יצי”מ וקרי”ס, איז מסתבר אָז לכל לראש האָט דער אויבערשטער אָנגע-זאָגט אידן די משפּטים וציוויים אויף זאָכן וואָס זיינען געווען נוגע און מצוי גלייך באַ יענעם זמן ומצב, ווי „לא תעשון אתי אלקי כסף ואלקי זהב גו’ מזבח אדמה גו’ מזבח אבנים תעשה ליי”²⁰ און ניט (אָדער – לאו דוקא) מזבח כסף וזהב – כאָטש יעדערער פון זיי האָט געהאַט אַ ריבוי כסף וזהב²⁰,

דעריבער, נאָכדעם ווי רש”י איז מק-דים „עבד שהוא עברי”, אָז דער לשון „עבד עברי” מיינט כפשות „עבד שהוא עברי”, מוז מען אָבער באַוואַרענען, או אינו אלא עבדו של עברי” –

מצד דעם המשך וסדר הכתובים איז די סברא מחייב, אָז דאָ רעדט זיך וועגן „עבדו של עברי, עבד כנעני שלקחתו מישראל”, וויבאַלד אָז אידן, יעדער עברי האָט דאָן²¹ (באַלד נאָך ביזת

דערפון איז פאַרשטאַנדיק אָז דער גאַנצער פירוש איז מוכרח ע”פ פשט”מ דאָ.

ב. דער ביאור בזה: עס שטייט פריער אין פסוק¹⁶, אָז באַ יצי”מ האָבן אידן מיטגענומען פון מצרים אַ סך כלי כסף וכלי זהב וכו’; דערנאָך איז ביי זיי צוגע-קומען נאָכמער כסף וזהב וכו’ פון ביזת הים, ווי רש”י זאָגט אויף „ויסע משה”¹⁷ (נאָך קרי”ס) – „הסיעו בעל כרחם שעטרו מצרים סוסיהם בתכשיטי זהב וכסף ואב-נים טובות והיו ישראל מוציאין אותם בים וגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים”. ד. ה. אָז באַ אַלע אידן, איז מקויים גע-וואָרן די הבטחה אָז זיי וועלן האָבן אַ „רכוש גדול”¹⁸.

פון דעם איז מובן בפשטות, אָז אין אַ מצב פון זאָא גרויסער עשירות באַ אידן איז דעמאָלט ניט געווען שייך די מציאות אָז אַ איד זאָל ווערן¹⁸ אָן

16 בא יב, לה”ו.

17 בשלח טו, כב.

18 לך טו, יד.

18* משא”כ בהיותם במצרים – שדרשו רז”ל שהי לבני ע”ע (ראה ירמ’ לד, יג. ירושלמי ר”ה פ”ג ה”ה). וראה תו”ת לווארא ו, יג (וקדמו בקה”ע בירוש’ שם). תו”ש מילואים בס”פ ווארא.

– אבל ביצי”מ נשתלחו העבדים עברים, כמובן בירמ’ (ע”פ הירוש’*). ועוד וגו’ עיקר – כשקיבל הע”ע ביזת מצרים (זוהו ה’ לפני יצי”מ בפועל – ונצלתם את מצרים) – ודאי שפדה א”ע תומ”י.

19 כהכתוב (שהובא בסיום פרש”י בד”ה (הב’) כי תקנה) וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך (בהר כה, לט). וכן במכרוהו ב”ד כפרש”י שם. ואף שיכול להיות גם במצב דעשירות – באם עבר על לא תחמוד גו’ – לא שכח דאין לו לשלם (חמשה) בעשירות המופלגה דביזת מצרים והים. 20 ציוויים הראשונים לאחר מ”ת (יתרו כ, ב ואילך).

20* ראה בכורות ה, ב: שאין לך כאו”א מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים. ובפרש”י בא יג, יג [בדפוסים לפנינו נמצא בחצע”ג (שאינן לך אחד מישראל שלא נטל הרבה חמורים) טעונים מכספם וזהבם של מצרים. אבל בדפוס א’ וב’ ובכת”י רש”י – תיבות הנ”ל („שאינן לך .. חמורים”) אינן בחצע”ג].

21 ובפרט שמתחיל תיכף „כי תקנה” בלי הקדמה, ולא ככפ’ בהר, וכי ימוך אחיך עמך (ואז ונמכר לך”. וכיו”ב.

* דציווי שילוח עבדים הי’ (ע”פ הירוש’) בתחילת חזרת משה למצרים, כשבניי בשעבודם. בירמ’ מפורש שהעדר קיום השילוח הביא גלות בבל, ועכצ”ל שבגלות מצרים – קיימו הציווי שהרי נגאלו.

ועפ”ז מובן ד, ולא שמעו אבותיכם” (שבירמ’ שם) אינו „אבותיכם” במצרים שלפנ”ג, כ”א זהשרים אליהם דיבר ירמ’.

אברהם" אויך צענדליקער יאָרן שפּע־טער, ווי ס'ווערט דערציילט ביי זיין שליחות צו משדך זיין יצחק אבינו²⁶ – און וויבאלד אברהם האָט מקיים געווען כל התורה כולה עד שלא ניתנה (ווי רש"י האָט שוין פריער מפרש געווען²⁷), איז ווי קומט דאָס אַז אברהם האָט געהאַלטן אַן עבד²⁸ כנעני²⁹ (אליעזר) אַזוי פיל יאָרן און האָט ניט מקיים געווען דעם ציווי התורה דאָ אַז „שש שנים יעבוד ובשבי־עית יצא לחפשי חנם" (אויב דאָס מיינט „עבדו של עברי")³⁰?

דעריבער מוז רש"י באַוואַרענען בפר־שתנו אָט דעם ענין, נאָר אַנשטאַט דער תמי" אויף הנהגת אברהם ברענגט ער די (זעלבט) סתירה נאָר ביתר תוקף – פון פסוק ומצוה מפורשת בתורה – „ומה אני מקיים והתנחלתם אותם

(און פאַרענטפערט) בלקוח מן הנכרי" (וואָס אַזוי איז אויך געווען באַ אליעזר עבד אברהם).

ד. ע"פ הנ"ל איז פאַרשטאַנדיק וואָס רש"י ברענגט פון פסוק אויך די ווערטער „כי תקנה" ווייל דאָס איז מחזק דעם פירוש אַז עס מיינט „עבד שהוא עברי":

שאליעזר הי' „עבד", וראה שם יד, טו. פרש"י שם, (כד).

26 חיי שרה כד, ב ואילך.

27 תולדות כו, ה.

28 בהכתובים בפ' לך לא נזכר שם עבד, כ"א „חניכיו וגו'" „בן משק ביתו" (כניל הערה 25). אבל בפ' חיי שרה נאמר (כד, ב) „עבדו זקן ביתו", ואמר „עבד אברהם" – מילתא גנאה (ב"ק צב, ב).

29 ראה פרש"י חיי שרה כד, לט.

30 ויתירה מוז: הי' עבדו יותר מיובל שנים, שהרי בזמן ברית בין הבתרים הי' אברהם בן ע' שנה (ראה פרש"י בא יב, מ). ונשואי יצחק היו ע' שנה לאחר זה (שהרי יצחק נולד לאברהם כשהי' בן ק' שנה ונשא את רבקה כשהי' בן מ' (תולדות כה, כ)).

מצרים און ביזת הים כנ"ל) געהאַט אַ „רכוש גדול", געהאַט אויך עבדים²² ושפחות – ווי ס'איז געזאַגט געוואָרן לפנ"ז באַ די עשרת הדברות²³ „עבדך ואמתך"²⁴.

ג. באַ אַ בן חמש למקרא קען זיך אָבער שטעלן די שאלה: מ'האַט געלערנט פריער, אַז אברהם אבינו האָט געהאַט אַן עבד, אליעזר, פון נאָך פאַר דעם ברית בין הבתרים²⁵ און איז געבליבן „עבד

22 ע"ד פרש"י (ויצא ל, מג) מוכר צאנו כו; וראה יומא (עה, א) דהמן הי' מגיד להם למי שייד העבד.

ואף שלא מצינו שהי' להם עבדים מהמצרים י"ל: א) שקנו מתגרי אומה"ע (גם בין זמן קרי"ס למ"ת), ב) הרי בזמן יצ"מ היו להם עבדים עברים (ראה לעיל הערה 18*), וא"כ מסתבר לומר שגם עבדים כנענים היו להם. וראה בא יב, מד: „וכל עבד איש מקנת כסף גר".

ובכל אופן הרי תיכף לאחר מ"ת היו צריכים ליכנס לא"י (ראה פרש"י דברים א, ב), ושם עבד מאומות העולם הוא דבר הרגיל והמצוי כו'.

23 יתרו כ, יו"ד. ובציווי לא תחמוד (שם, יד) „עבדו ואמתו". ומשמע ד„עבדך", „עבדו" פירושו כפשוטו שהיו להם עבדים אז, כמו השאר שמונה בהכתובים שם „ובנך ובתך .. בהמתך", „אשת רעך .. שורו וחמורו גר", ולא (רק) שנאמר ע"ש העתידי (כבכמה מקומות בתורה) לפי שהי' להם לאח"ז.

24 לכאורה י"ל דקס"ד „או אינו אלא עבדו של עברי עבד כנעני כו", הוא לפי שבמ"ת נעשו בני" „משועבדים לי" (פרש"י יתרו כ, ב). ונאמר „ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" – שרים (פרש"י שם יט, ו). והפכו בכנען שנאמר בו (נח ט, כה ואילך. פרש"י שם, כז) „עבד עבדים יהי' לאחיו. ויהי כנען עבד למו (לשם)" (וראה תולדות כו, לו). ולהעיר מפרש"י וישב לו, ב), וא"כ פשוט שכאן לאחר מ"ת מדובר בעבד כנעני. אבל – אינו כי מובן שיתכן שא' ירצה להיות עבדו של אדם גדול וכיו"ב (וע"ד הגר שהייתה בת פרעה ונתנה לשפחה (פרש"י לך טו, א), ועבד מלך מלך). ואין בזה חידוש לכאורה.

25 לך יד, יד. ובדברי אברהם בברית בין הבתרים שם טו, ב (אלא שלא נזכר בהנ"ל בפירוש

פון חיוב תשלומי כמה פעמים ככה – ה' ד' ושנים?

און וויבאלד אָז דאָס איז אַ שווער־קייט אין פּש"מ איז ניט מובן, פאַרוואָס רש"י (וואָס איז מפרש אַלע קושיות בפּש"מ) פאַרענטפערט דאָס ניט בפירו־שו (און ווי מיר געפינען טאַקע אַז אַנדע־רע מפרשי התורה³⁴ באַוואַרענען דאָס, הגם זייערע פירושים זיינען ניט אינ־גאַנצן ע"ד הפּשט ווי פירוש רש"י).

מען קען ניט זאָגן אַז ע"פּ פּש"מ איז דאָס קיין קשיא ניט, ווייל לויט דרך הפּשט איז ניט מוכרח אַ טעם והסברה אויף סמיכת ציווי המצות – וואָרום (נוסף אויף דעם וואָס בריש פרשתנו גופא איז רש"י מדגיש „ואלה כו' מוסיף על הראשונים מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני ולמה נסמכה כו'") ע"פּ הנ"ל איז דאָך דאָס – שנסמכה למצב דביות מצרים והים – די סברא פונעם קס"ד אין דעם פירש"י אַז דער פסוק רעדט ניט וועגן „עבד עברי" נאָר וועגן אַן עבד כנעני³⁵. ועוד ועיקר – דאָ קען דאָך ניט זיין כי תקנה ע"ע איידער מ'פסק'נט דעם דין „ונמכר בגניבתו".

1. וי"ל אַז רש"י האָט דאָס באַוואַרנט מיט זיין פירוש אין המשך פרשתנו³⁶ „ומה ראה אוזן להרצע מכל שאר אברים שבגוף אמר ריב"ז אוזן זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב והלך

34 ראב"ע רמב"ן אברבנאל, וראה לק"ט עה"פ (שמו"ר פ"ל, ה) ובלק"ט נג'ארה „ארו"ל ברבה (פ"ל, טו) כו' הרי כאן נרמזו ב' הטעמים שכתב הרמב"ן". ועוד.

35 ברב"ע, רמב"ן ואברבנאל מבארים (בעיקר) זה שהתחיל המשפט הראשון בעבד עברי. אבל בפרש"י, פש"מ י"ל שאין זה קושיא, משא"כ הסמיכות למ"ת – כפירושו בריש פרשתנו. וראה מדרש הגדול וכלי יקר עה"פ.

36 כא, ו. 1.

– וואָרום לכאורה איז די הקדמת הכ־תוב „כי תקנה" איבעריק – ער האָט געקענט אָנהויבן מיטן עצם דין: „עבד עברי שש שנים יעבוד גו'" (ווי מען געפינט בכמה מקומות בתורה, ע"ד בפר־שתנו „מכה איש ומת גו"³¹) –

דער לשון „כי תקנה" מיינט אַ פעולה בעתיד – אָבער בהווה איז נאָך די פעולה ניטאָ, און נאָכמער בענינו: זי איז אי־בערהויפט ניט שייך בהווה – וויבאלד אַז זיי האָבן געהאַט ביזת מצרים והים, כנ"ל.

במילא איז פון דעם מוכח, אַז דאָ רעדט זיך וועגן דער קני' פון אַן עבד שהוא עברי, וואָס בהווה דעמאָלט איז עס ניט שייך – און ניט וועגן אַן עבד כנעני („עבדו של עברי"), היות אַז לגבי אים פאַסט ניט (און איז איבעריק) דער „כי תקנה", ווייל מצד רוב עשרם האָבן אידן דעמאָלט זיכער געהאַט עבדים (כנענים), ופשיטא אַז מ'קען ניט זאָגן אַז ס'איז ניט קיין דבר ההווה והרגיל³².

ה. עפ"ז איז אָבער ניט פאַרשטאַנדיק: פאַרוואָס טאַקע הויבט אַן די תורה די דינים פון משפטים (תיכף לאחרי מ"ת) מיט דעם דין עבד עברי, וואָס איז דע־מאָלט געווען אַ מילתא דלא שכיחא כלל, און ניט מיט אַ דבר הרגיל וההווה; ובפרט נאָך אַז „כי תקנה עבד עברי" איז, אַ תוצאה פון אַ פריערדיקער פעולה פון גניבה, פאַר וועלכער ער איז מחוייב צו צאָלן חמשה אָדער אַרבע אָדער שנים³² און „אם אין לו ונמכר בגניבתו"³³ – האָט דאָך די תורה לכאורה צום ערשטן געדאַרפט אַנזאָגן די פריערדיקע דינים

31 כא, יב.

32 ראה לעיל הערה 22, 23.

32* פרשתנו לקמן כא, לו. כב, ג.

33 שם, ב.

משפטים וואָס די תורה זאָגט אָן תיכף לאַחר מ"ת בהר סיני: באַ אַן עבד עברי זעט זיך אָן (אין זיין עונש) באופן גלוי וניכר (אויך אין זיין גוף הגשמי) דער פאַרבונד פון זיין משפט מיט „הר סיני“.

וע"פּ הנ"ל (פרש"י און ששמעה כו') איז אַ חידוש עקרי אין די דינים פון עבד עברי – דער ניט־פּאָלגן דעם אָנזאָג בהר סיני, און דער „אין לו ונמכר“ (מצד דעם גודל התשלומין) איז אַ סיבה חיצונית – איז ער סומך דין ע"ע צו „אלו מסיני“ ומרמז די שייכות לגניבה אין דעם פרט פון רצע גו' אזנו.

ז. ע"פּ ביאור הנ"ל אין פרש"י אויף „כי תקנה“ – קומט צו נאָך אַ תוספת הסברה בזה:

ווען די מציאות פון עבד עברי וואָלט דעמאָלט, באַלד נאָך מ"ת, געווען אַ דבר הרגיל והווה, וואָלט מען געקענט זאָגן אַז דאָס גופא איז דער טעם וואָס דער דין איז אָנגעזאָגט געוואָרן לראשונה – ווייל ס'איז אָן ענין וואָס איז נוגע תיכף לאַחר מ"ת;

וויבאַלד אָבער אַז עבד עברי איז דע־מאָלט געווען, כּנ"ל גאָר אָן ענין פון עתיד און אַ זעלטענער פּאַל – איז דאָס מכריח צו זאָגן, אַז דער טעם וואָס דער דין איז אָנגעזאָגט געוואָרן בתחילה איז מצד דעם ענין מיוחד פון „עבד עברי“ – זיין שייכות מיוחדת צום „הר סיני“.

ח. ויומתק ע"פּ פּנימיות הענינים: ווי־באַלד דער גאַנצער מכוון ותכלית פון מ"ת איז אויפצוטאָן דורך תומ"צ דעם בירור וזיכוך אין די ענינים פון וועלט (משא"כ די תומ"צ פון די אבות פאַר מ"ת, וועלכע האָבן ניט פועל געווען אַ שינוי אין גשמיות פון וועלט)³⁹,

וגנב תרצע ואם מוכר עצמו און ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים והלך וקנה אדון לעצמו תרצע“.

די הסברה בזה: באַ אַנדערע מצות געפינט מען ניט אַז די תורה זאָל מדגיש זיין די שייכות פון דעם שכר מצוה צו דער מצוה. ובדוגמא: די מצוה פון כבוד אב ואם, וואָס איר שכר איז „למען יארי־כּון ימיד גו'“ – איז (נוסף אויף דעם וואָס דער שכר איז ניט ניכר באַלד נאָך דער מצוה, נאָר לאַחר אריכות זמן רב – איז) אין דעם מהות השכר ניט קענטיק די שייכות צו דער מצוה דווקא.

ועד"ז ביי עונשים אויף עבירות, זעט מען ניט אין דעם עונש מלקות אַדער כרת וכיו"ב אַ באַזונדערע שייכות צו די עבירות, וואָס זיינען מחייב די עונשין.

ביי עבד עברי אָבער פאַרבינדט די תורה דעם עונש מיט זיין סיבה: „ורצע גו' את אזנו“ קומט דערפאַר וואָס „און ששמעה על הר סיני כו“.

און כאַטש אַז דער חיוב פון „ורצע אדוניו את אזנו גו'“ קומט (ניט באַלד ביי די פעולות וואָס האָבן גורם געווען צו זיין אָן „עבד עברי“, נאָר) ערשט נאָכדעם ווי „אמר יאמר העבד אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי“³⁷ – איז עס אָבער דאָך ניט קיין עונש דער־פאַר וואָס ער האָט געזאָגט „אהבתי גו'“, נאָר דערפאַר וואָס „און ששמעה על הר סיני לא תגנוב והלך וגנב“, אַדער „שש־מעה על הר סיני כי לי בני עבדים והלך וקנה אדון לעצמו“ – גלייך ווען ער (איז גורם און) ווערט אָן „עבד (עברי)“³⁸.

דערמיט איז מבואר וואָס „כי תקנה עבד עברי וגו'“ איז דער ערשטער פון די

(37) פרשתנו כא, ה.

(38) ראה בארוכה לקו"ש ח"א ע' 90 ואילך.

(39) ראה בארוכה לעיל ע' 212 ואילך. וש"נ.

איז דאָ אַ תְּשׁוּקָה לֵה; עַר אִיז אָבְעֵר נֶאָךְ
 נִיט נְתַהפֵךְ גַּעוּוֹאָרֵן לְקִדּוּשָׁה, אַז עַר זָאָל
 נִיט הָאָבֵן קִיין חֲמֵדָה צו תְּאוּת עוּה"ז
 (ע"ד ווי אָן עֵבֶד וּוְאָס בִּרְעֻנְגֵט אַרִיין אִין
 הוּיז אֶלֶע הַצְּטֻרְכִיּוֹת פֶּאָר דִּי בְּנֵי בֵּית פּוֹן
 אכִילָה וּשְׂתִי; זֵי זֵינְען אָבְעֵר נֶאָךְ נִיט
 רֵאוּי לְאִכִּילַת אָדָם – זֵי זֵינְען נֶאָךְ נִיט
 גַּעקָאָכְט וְכוּ, נִיט גַּעעֲנֵדֶערט פּוֹן זֵייעֵר
 פֶּרִיעֲרֵדִיקוֹן מֵהוּת).

דִּי עֲבוּדָה פּוֹן אָן אִמָּה עֲבֵרִי אִיז וּוְאָס
 דִּי תְּאוּת וּמְדוּת פּוֹן נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית וּוְעֵרֵן
 נְתַהפֵךְ לְקִדּוּשָׁה בִּיז אַז זֵיין תְּשׁוּקָה אִיז
 נֶאָךְ צו אִלְקוּת.

און דערמיט איז מובן, וואָס די התחלה
 פון די משפטים לאחר מ"ת, וואָס דאָס
 ברענגט אַרויס דִּי פִּעוּלָה פּוֹן מ"ת אִין
 וועלט, איז מיט די דינים פון עבד עברי,
 ווייל דאָס (עבד עברי) איז די התחלת
 העבודה פון אַ אִידוֹן לְאַחַר מ"ת –
 פּוּעֵל זֵיין אויפ'ן נִפְה"ב און עִנְיֵי הָעוֹלָם
 בְּכִלְל אַז זֵי זָאָלֵן נִשְׁתַּנֵּה וּוְעֵרֵן און
 אַרִייןקוּמֵען אִין רִשׁוּת הַקִּדּוּשָׁה (מִשְׁאֵ"כ
 דִּי עֲבוּדָה פּוֹן עֵבֶד כְּנַעֲנִי אִיז נֶאָךְ נִיט אָ
 קִיין שִׁינּוּי אִמְתִּי אִין זֵינֵעַ מְדוּת וְעַד"ז
 בְּחִלְקוֹ בְּעוֹלָם),

און לאח"ז קומט דער המשך בפרשה
 – דער המשך העבודה – ער קומט צו
 דער עבודה פון אמה עברי, אַז מֵעַן אִיז
 מֵהַפֵּךְ דִּי מְדוּת פּוֹן נִפְה"ב און עִנְיֵי
 הָעוֹלָם בְּכִלְל, אַז זֵי זָאָלֵן וּוְעֵרֵן אַ דִּירָה
 לוֹ יֵת'.

(משיחת ש"פ משפטים תשל"ו)

דַּעֲרִיבְעֵר אִיז דַּעֲרַעֲרֵשְׁטֵעֵר פּוֹן דִּי מִשְׁ-
 פִּטִּים לְאַחַר מ"ת אַז אַ צִיּוּי וְדִין וּוְאָס
 אִין אִים זַעַט זִיךְ בְּגִילּוּי ווי מ"ת פּוּעֵלֵט
 אויך אִין גִּשְׁמִיּוֹת הָעוֹלָם⁴⁰.

און אין דעם דריקט זיך אויס די דרגת
 העבודה פון אָן „עבד עברי“ – ווי תורת
 החסידות⁴¹ איז מִבְּאֵר דִּי דִּרִי מְדֻרִיגוֹת
 עֵבֶד כְּנַעֲנִי עֵבֶד עֲבֵרִי און אִמָּה עֲבֵרִי אִין
 עֲבוּדַת הַשֵּׁם – בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם:

„עבד כנעני“ איז דער וואָס דער נפש
 הַבְּהֵמִית אִיז בִּי אִים בְּתַקְפּוֹ עֲבָדָה בַּהֲפִ-
 קְרִי נִיחָא לִי⁴² און צִיט זִיךְ לְמַטָּה צו
 תְּאוּת עוּה"ז, נֶאָךְ עַר אִיז כּוֹפֵה עֲצֻמוֹ
 און אִיז עוֹבֵד ה' בְּמַעֲשֵׂה בִפְנֵי מִבְּסו"מ
 וְעו"ט מִצַּד קִבְּלַת עוֹל און אִימַת הָאָדוֹן.

דִּי עֲבוּדָה פּוֹן „עבד עברי“ אִיז אִין אַ
 הַעֲכַעֲרֵעֵר דִּרְגָא: בַּאֲ אִים זֵינְען מֵאִיר דִּי
 מְדוּת פּוֹן נֶפֶשׁ הָאִלְקִית אִין נֶפֶשׁ הַבְּהֵ-
 מִית, בִּיז אַז אויך בַּאֲ דַעַם נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית

(40) ויומתק ע"פ מה שנתבאר כמה פעמים
 בהחידוש דפ' משפטים על פ' יתרו, דבפ' יתרו
 מדובר ע"ד מ"ת, עצם ביטול הגזירה דעליונים
 ירדו לתחתונים ותחתונים יעלו לעליונים
 (תנחומא וארא טו). ובפ' משפטים נתחדש ענין
 דירה בתחתונים, כי הציונים בפרשתנו הם דברים
 שגם שכלו של אדם מחייבם ואעפ"כ עושה אותם
 מצד ציווי ה'.

(41) תר"ח שמות ד"ה וכי ימכור (עא, ב ואילך).
 דרך חיים שער התפלה פס"ו ואילך. דרמ"צ מצות
 יעוד או פדיון אמה העברי. אוה"ת פרשתנו ע'
 אקכו ואילך.

(42) גיטין יג, א.

